

Spółdzielczość - wspólnota, która buduje gospodarkę

Wyobraź sobie firmę, w której nie ma anonimowego akcjonariusza z drugiego końca świata. W której decyzje nie zapadają wyłącznie w gabinecie prezesa, a zysk nie jest jedynym celem. Wyobraź sobie sklep, bank albo przedsiębiorstwo produkcyjne, które należy do swoich klientów albo pracowników. To nie utopia. To spółdzielczość - model, który działa od ponad 180 lat i wciąż ma się zaskakująco dobrze.

Od małego sklepu do globalnego ruchu

W 1844 roku w angielskim Rochdale 28 robotników otworzyło własny sklep. Sprzedawali podstawowe produkty, ale wprowadzili zasady, które okazały się rewolucyjne: jeden członek - jeden głos, jawne rozliczenia, podział nadwyżki między członków oraz inwestowanie w edukację. Ten eksperyment stał się początkiem światowego ruchu.

Model szybko rozprzestrzenił się w Europie i Ameryce. Spółdzielnie powstawały tam, gdzie ludzie chcieli uniezależnić się od pośredników, lichwy czy spekulacji. W Polsce w czasach zaborów były sposobem na budowanie siły ekonomicznej bez własnego państwa. W II Rzeczypospolitej miliony obywateli należały do spółdzielni - działały w handlu, rolnictwie, finansach i przetwórstwie. Był to jeden z największych ruchów społeczno-gospodarczych w kraju.

Spółdzielnie w XXI wieku

Dziś na świecie działa ponad 3 miliony spółdzielni, a co najmniej miliard ludzi jest ich członkami. Łącznie zapewniają one miejsca pracy setkom milionów osób. To nie są wyłącznie małe, lokalne inicjatywy. W wielu krajach spółdzielnie należą do największych i najbardziej stabilnych podmiotów gospodarczych.

W Hiszpanii działa Mondragon Corporation - duża grupa przedsiębiorstw przemysłowych, handlowych i finansowych, należąca do pracowników. To przykład, że model współwłasności pracowniczej może funkcjonować w branżach wymagających wysokich inwestycji i nowoczesnego zarządzania.

W Stanach Zjednoczonych unie kredytowe - czyli instytucje finansowe w formie spółdzielni - obsługują dziesiątki milionów klientów. W Europie Zachodniej duża część sektora mleczarskiego i rolnego działa w formule spółdzielczej, co pozwala producentom wspólnie negocjować ceny i inwestować w przetwórstwo. W krajach skandynawskich spółdzielnie handlowe mają istotny udział w rynku detalicznym.

Rozwijają się także spółdzielnie energetyczne - szczególnie w obszarze odnawialnych źródeł energii. Mieszkańcy lub lokalne podmioty wspólnie finansują instalacje i korzystają z wyprodukowanej energii. To rozwiązanie organizacyjne, które w niektórych regionach wspiera transformację energetyczną.

Jak przeciętny obywatel w Polsce styka się ze spółdzielczością?

Wbrew pozorom - bardzo często. I zazwyczaj bez wielkich haseł czy ideowych deklaracji.

Najbardziej oczywisty przykład to spółdzielnie mieszkaniowe. W Polsce mieszka w nich kilka milionów osób. Dla wielu rodzin to codzienność: czynsz, fundusz remontowy, decyzje o modernizacji budynku, wymianie windy czy ociepleniu elewacji. To właśnie w spółdzielni mieszkańcy - poprzez walne zgromadzenie i wybierane organy - mają wpływ na to, jak zarządzany jest ich budynek i na co przeznaczane są środki.

Drugim przykładem są banki spółdzielcze. W wielu mniejszych miastach i gminach to one są podstawową instytucją finansową. Prowadzą rachunki, udzielają kredytów, obsługują lokalne firmy i samorządy. Działają na rynku jak inne banki, ale ich struktura właścicielska opiera się na członkostwie. Zysk nie trafia do anonimowych akcjonariuszy, lecz wzmacnia kapitał instytucji lub pozostaje w lokalnym obiegu.

Spółdzielczość jest też obecna w rolnictwie i przetwórstwie. Produkty mleczne, owoce czy warzywa trafiające do sklepów często pochodzą od producentów zrzeszonych w spółdzielniach. Dla konsumenta

to zwykły zakup, ale za nim stoi model współpracy, który pozwala rolnikom wspólnie negocjować ceny, inwestować w przetwórstwo i zwiększać skalę działania.

W ostatnich latach coraz częściej mówi się także o spółdzielniach energetycznych. W niektórych gminach mieszkańcy i lokalne podmioty łączą siły, by wspólnie inwestować w odnawialne źródła energii i korzystać z wyprodukowanego prądu. To wciąż rozwijający się obszar, ale pokazuje, że formuła spółdzielcza znajduje zastosowanie również w nowych sektorach gospodarki.

Ogłoszenie przez Organizację Narodów Zjednoczonych roku 2025 Międzynarodowym Rokiem Spółdzielczości było wyraźnym sygnałem, że ten model nie jest jedynie elementem historii gospodarczej, lecz istotnym i aktualnym składnikiem współczesnego systemu ekonomicznego. Wyróżnienie to podkreśliło rolę spółdzielni w budowaniu stabilności, wzmacnianiu lokalnych społeczności oraz zwiększaniu odporności gospodarek na kryzysy. Rok 2025 stał się momentem, w którym na poziomie międzynarodowym doceniono praktyczne znaczenie współwłasności i współodpowiedzialności - także w kontekście doświadczeń i wyzwań stojących przed Polską.

Tekst powstał w ramach projektu edukacyjnego „Przygody przedsiębiorczego Dzeka”.
Więcej informacji o projekcie na stronie www.przedsiębiorczydzek.pl.

Program sektorowy „Bankowcy dla Edukacji” to jeden z największych programów edukacji finansowej w Europie.
Jest on realizowany od 2016 r. z inicjatywy Związku Banków Polskich przez Warszawski Instytut Bankowości.
Jego celem jest edukowanie uczniów, studentów i seniorów w zakresie podstaw praktycznej wiedzy dotyczącej ekonomii, finansów, bankowości, przedsiębiorczości, cyberbezpieczeństwa i obrotu bezgotówkowego.

Zapraszamy na stronę www.bde.wib.org.pl

